

Hemelvaart

Als ik het echt niet meer zie zitten, roep ik als redmiddel het beeld van Elizabeth Waghto op. Om de waarheid te zeggen was ik aanvankelijk niet verrukt van Waghto. Ze was van zichzelf al niet moeders mooiste en een leven lang ploeteren als schoonmaakster had tot ernstige vergroeiingen aan rug, borst, heupen en benen geleid. Waghto had kromme benen en een bochel. Haar kleding kon dat wel enigszins, maar niet volkomen verdoezelen. Ze zat, kopje koffie in de hand, in een haardstoel die eigenlijk veel te groot voor haar was, waardoor haar voeten, in muisgrijze sloffen met bontkraagje gestoken, de vloer niet raakten. Ze droeg vleeskleurige kousen, een gebloemde blouse met pofmouwen en met een lusje op het hoogste punt van haar rug, en een zwarte rok die viel als het zwarte vierkant van Malevitsj. Alles in haar gezicht zat scheef, de ongelijke ogen, de neusgaten die niet even groot waren, de ontevreden lijn om haar mond. Het verstarde, maskerachtige gezicht had de uitdrukking van een scherf, door de golven afgebroken van een klip. De warrige bos stofgrijs haar op haar schedel kon je nauwelijks een kapsel noemen. Uit dit raadselachtige uiterlijk kwam een krakende, vreemd modulerende stem. ‘Bij de pakken neerzitten, wat had het voor zin?’ Ze zag slecht.

Waghto woonde in een serviceflat van het Wingerd-complex aan de zuidrand van de stad, niet in een van de torenflats, maar

in de laagbouw, op de vierde en hoogste verdieping van De Pruim. Tien jaar terug, in oktober, betrad ik haar woning voor de eerste maal. Ze was toen negenentachtig jaar.

Ik was een jongeman van achter in de twintig met een paar zenuwtrekjes, een vriendin die in de verpleging zat en een kat genaamd Willy. Ik studeerde aan de Kunstacademie. Elke woensdagochtend van negen tot twaalf maakte ik Waghto's flat schoon. Een geldkwestie. Mijn vriendin Jeanet had me op het bestaan van Thuiszorg gewezen en ik had contact opgenomen met mevrouw Wittop, cheffin van de afdeling Kastelenbuurt, een vriendelijke vrouw van middelbare leeftijd met rood haar en een bol gezicht. Ze rookte Belinda menthol en nam me met-een aan.

Het was een duistere periode in mijn leven. Op de Academie bakte ik er niets van en obsessief vernielde ik al mijn schilderijen. Docenten en mede-studenten lachten me uit, meden me en vergaten me op den duur. In de flat van Waghto was ik wat dat betreft veilig. Het ging puur over het stoffen bovenop de kasten en, met een ammoniaksoepje, het aflappen van het plastic kroonluchtertje in de hal.

De plattegrond van Drakesteyn 1149b staat geëst in mijn geheugen. Een nauwe hal met deuren naar de slaapkamer en de wc-douchecombinatie voerde naar de woonkamer. Een wandje van schroten scheidde de keuken symbolisch van het zitgedeelte, dat begon met een driezitsbank met brede houten armleuningen, enkele kussens en twee poppen. In de hoek bij het raam stonden de televisie en de radio, in het centrum de salontafel en haar stoel, en langs de andere muur de oerlelijke buffetkast, diarreebruin gefineerd, met bovenop onder meer een bontgekleurde papegaai, vervaardigd door een Spaanse glasblazer. Andere meubels: een houten tijdschriftenbak, een bijzettafel met bibliotheekboeken en een triplex hangkastelement dat was afgedekt met een kleedje, een fruitschaal met lurps fruit en enkele

planten en lampen. Allemaal niks bijzonders. En dan de vloerbedekking. In de hal en de slaapkamer lag blauwgrijs nylon spul van het goedkoopste soort. In de belangrijkste verblijf ruimte lag vuil-bruinwit tapijt, ooit dik en pluizig geweest, met heel grote, onscherpe bloemen, en voor het keukenblok een stukje bruin zeil. De inrichting van de woning stond me tegen. Het was een grijs, kleurloos allegaartje van goedkope postordermeubels en gedrochtelijke petit-riens. Er was werkelijk niets te vinden dat mooi genoemd kon worden.

Waghto zette me hard aan het werk. De enige communicatie van haar kant bestond uit aanwijzingen in de trant van ‘Heb je de achterkant van de tv afgestoft? Vergeet je het badkamergrondje niet? Neem je het houtwerk even af met nat?’ Voor het overige was ze uiterst zwijgzaam. Ze toonde hoegenaamd geen belangstelling voor mijn persoon en privéleven. Voor haar was ik ’t hulpie dat op woensdagmorgen de boel kwam doen, en de rest, al zou ik Jack the Ripper zijn, kon haar geen zier schelen. Om twaalf uur legde ze, dat wel, een halfrotte appel klaar, we groetten elkaar en ik vertrok. Wat ging er in haar om? Ik wist het niet. Als ik iets vertelde, luisterde ze wel, maar of het ook overkwam: geen idee.

Op een gure herfst dag liet ik vanaf het balkon van haar flat tijdens het uitschudden van de zwabber het pluimvormige gedeelte daarvan omlaag vallen. Het kwam terecht op het dak van een geparkeerde lijkwagen – het was een komen en gaan van mensen in De Pruim. Dat was, terwijl ik over de reling hing, de eerste keer dat ik Waghto hoorde lachen: een hard, schor, ondefinieerbaar geluid, vlak achter mijn rug.

Ik heb die ervaring ook eens in de dierentuin gehad. Op een zomernamiddag stond ik daar in alle rust een moeflonlam te tekenen toen ik plotseling door een langgerekt, rauw gebrul uit mijn concentratie werd gehaald. Het deed denken aan een

niet goed afgestelde sloopshoorn. Niet begripend welk wezen zulk een geluid voort kon brengen, keek ik verwonderd om me heen tot ik, in het hok vlak naast dat van de moeflonfamilie, een helmcasuaris zag. De eenzame loopvogel stond half verscholen tussen zijn struiken op de grond te stampen. Met gestrekte hals en wijd opengesperde snavel, de kleurige benen kam in de nek, ging het dier als een woedende bazuin tekeer tegen de wolken en de vrijuit vliegende pijlstaartzwaluwen. Zowel wat betreft het geluid alsook wat betreft de stand van het hoofd en de nek, leek Waghto veel op de helmcasuaris.

Sinds ik bij haar werkte had ze me voortdurend scherp in de gaten gehouden. Ze volgde me nauwgezet, hetzij met haar blik, hetzij met de uitdrukking van haar hele lichaam. Ook nu bleek ze mijn gangen te zijn nagegaan om te controleren of het uitkloppen van de zwabber, dat op haar instigatie geschiedde, wel daadwerkelijk plaatsvond. Het duurde even voordat het tot me doordrong aan welke emotie ze uiting gaf met haar onwelluidende geschreeuw. Maar toen ontdekte ik dat een belangrijke eigenschap van Waghto me tot dan toe was ontgaan. Ze had humor. 'Ik heb humor,' meende ze ook zelf. Vanaf dat moment zijn we stilletjesaan naar elkaar toegegroeid.

De pauzes dat we tegenover elkaar zaten zonder iets te zeggen waren legio. Soms sliep ik half. Op andere momenten bestudeerde ik de groeven in haar gezicht die op littekens van bijlslagen leken, en de steeds veranderende schaduw- en lichtvallen onder haar jukbeenderen. Bij elke lichtval leverden de rimpels in haar gezicht een ander beeld op, er was geen regelmaat in te ontdekken. Ze keek me met een half toegeknepen oog aan, alsof ze de horizon afspeurde naar een zeil. Ze kon slechts de helft van mijn gezicht zien en dat nog onscherp ook, ze had niet meer dan een vaag omlijnd beeld van mijn persoon op haar netvlies. Een deel van haar anatomie dat me lang intrigeerde, was het punt waar de hals overgaat in de borst. Haar borstbeen stak ver

naar voren, als een steile heuvelrug. Verhuld achter de bloemetjesblouse, in de dalen ter weerszijde van de kam, moesten zich ergens haar borsten bevinden. Maar ik zag ze nergens. Op andere momenten kon ik me nauwelijks bedwingen om mijn hand op het hoogste punt van haar rug te leggen, om te voelen of de bochel misschien van hout was.

Door de aanleunwoning klonk 'Zomaar een zomerdag in Nicosia' van de Zangeres zonder Naam. Ik was net een rood kunstbloempje, gevat in een rond emmertje dat was vervaardigd uit de aan elkaar gelijmde helften van koperkleurig geschilderde wasknijpers en dat middels een koperen galgconstructie van de muur boven de bank afhing, aan het schoonmaken en neuriede mee: *Tijdens het middernacht'lijk uur/Dansten wij twee vol vuur*. 'Wil je de schilderijen even afnemen met nat?' vroeg Waghto. Ik ontwaakte uit het uurtje Nederlandstalige muziek van Radio Noord-Holland en keek spiedend om me heen. Het enige wat naar mijn maatstaven – en ik was zelf schilder – in de buurt van een schilderij kwam, was de reproductie van een huilende zigeunerjongen in een lijst van imitatiehout, maar die hing in de slaapkamer. 'Welke schilderijen, mevrouw?' 'Nou gewoon, die en die,' antwoordde ze korzelig en wees in de richting van een geborduurde kerktoeren en een foto van haarzelf omringd door vertegenwoordigers van niet minder dan vier generaties nageslacht. Ze had dus een heel andere, veel ruimere visie op de schilderkunst dan ik. Voor Waghto was olieverf allang passé. Op de Kunstacademie was de vraag of schilderen diende te gebeuren met verf, met foto's, met video's of met welk ander middel dan ook, juist hoogst actueel dat jaar. Er werden debatten georganiseerd waarin men over deze kwestie van gedachten wisselde. Maar hier, slechts een paar kilometer verderop, speelde het vraagstuk geen enkele rol. Vaag wist Waghto wel dat ik schilderde, maar het had niet haar interesse. Wanneer ik de debatten vergelijk met de gesprekken die ik in dezelfde peri-

ode met haar had, springen de eenvoud van haar taalgebruik en haar gebrek aan pretentie sterk in het oog. Uit haar mond zou je nooit termen als 'gelaagdheid', 'presentatie' of 'nostalgische context' vernemen, om nog maar te zwijgen van 'globalisering' of 'urbanisatie'. Aan zulke begrippen had ze geen boodschap.

Al werd er weinig tussen ons gesproken, we deden wel veel samen en ook dat is een vorm van communicatie, die soms zelfs prettiger is dan de verbale variant. We raakten op elkaar ingespeeld. Zij nam, voorzover haar lengte dat toeliet, het lichte stofwerk voor haar rekening en ik verrichtte de zwaardere taken als stofzuigen, het sanitair, de ramen en het dweilen van de grondjes. Behalve dat ging ik aan het begin van de ochtend naar de Aldi-supermarkt voor een fles Bonini (ultragoedkope sherry), wat *benane* (ze had moeite met spellen), een bus sperziebonen en een pak krentenbollen. De winkel was haar net te ver. 'Ik loop wel,' zei ze hierover, 'maar geen afstanden.'

De krentenbol was iets van de laatste tijd. Hoe weet ik niet, maar ergens in het proces van elkaar leren kennen was ze op mijn zwak voor krentenbollen gestuit. Op een dag, ik meen dat het alweer voorjaar was, prijkte op het vierkante papiertje met de boodschappen in moeizaam handschrift: *krentebolle*. Het water liep me in de mond. Tot mijn vreugde bood ze me er een aan bij de thee. Vanaf toen gebeurde dat vaker, tot het een traditie werd. Het waren van die grote, kleffe moppen van drie kwartjes de vier, die ze besmeurde met een dikke laag halvarine. De introductie van de krentenbol markeerde tevens een omslag in onze arbeidsverhouding. Ze hield op me na te lopen en aanwijzingen te geven, en liet me voortaan mijn gang gaan. Ik op mijn beurt begon steeds meer respect te krijgen voor dit taaie wijf, dat nimmer klaagde of zeurde en dat elke woensdagochtend haar bedaarde, droge zelf was. De krentenbol was een symbool van vertrouwen, waardering en vriendschap. Eerst nam ze er zelf ook een, maar later kreeg ze ze niet meer weg en

schoof ze me ook de hare toe, zodat ik er twee te verstouwen kreeg, met het kopje inktzwarte thee dat getrokken was van het theezakje van gisteren.

Elizabeth Waghto (haar voornaam kwam ik pas aan de weet toen ik de rouwkaart openvouwde) was geboren in 1902, in het uiterste noorden van Friesland. Haar vader had een drankprobleem en kluste los-vast als sigarendraaier en huisschilder. Haar moeder was werkvrouw. Na allerlei omzwervingen was de familie in Amsterdam beland. Haar vader legde zich daar toe op het zuipen en schoof de verantwoordelijkheid voor geld verdienen, kinderen grootbrengen, koken, wassen en dergelijke, af op zijn levensgezellin. Elizabeth was elf jaar toen ze voor het eerst, in een werkhuis aan de Ruyschstraat, moest invalen voor haar moeder toen die afgemat en ziek op bed lag. Ze had het schoonmaakwerk tot haar vijfenzeventigste levensjaar volgehouden, een arbeidsduur van maar liefst vierenzestig jaar, dat zijn bijna twee levens van Jezus. Dit onthutsende feit wierp een nieuw licht op Waghto's kritische benadering van haar hulpie. Ik meende dat ik het een en ander van badkamers doen af wist – mijn ervaring ging terug tot mijn veertiende, ook niet mis –, maar nu besepte ik dat ik een kleine jongen was, amper een beginneling, en ik voelde me als een student filosofie die in het park aan de praat raakt met een grijsaard die zich na allerlei slap gezwam bekendmaakt als Plato. Ik had nog veel te leren.

Op haar achttiende huwde Waghto een ziekelijke man die blijvend werkloos was. Het stel had een normaal huwelijksevenen en kreeg vijf kinderen. 'Hoe hebt u elkaar eigenlijk ontmoet?' vroeg ik een keer. 'Gewoon, we woonden bij elkaar in de straat.' Omdat haar man geen baan kon houden en de Steun te wensen overliet, was Waghto genoodzaakt het opvoeden van de kinderen te combineren met regelmatige bezoeken aan de Arbeidsbeurs. Ze maakte schoon door de hele stad, bij winkels, privépersonen, het Paleis voor Volksvlucht, bioscopen en mon-

daine lokaliteiten als Américain. Vooral in de jaren dertig en veertig had ze nauwelijks het hoofd boven water kunnen houden, begreep ik uit haar schaarse, incoherente en fragmentarische memoires. Maar: 'Waar het vandaan moest komen, kwam het vandaan, maar op de clubs, dat gingen ze.' Deze zin heb ik altijd onthouden, misschien omdat het een van haar langste en best gelukte was, of omdat hij zo veelzeggend was. Ze zweeg en dronk van haar koffie. Verbaasd schoof ik een krentenbol naar binnen. Na een lange pauze, waarin uit niets bleek dat ze van plan was over de clubs verder uit te weiden, deed ze dat toch en somde op: 'De zangvereniging. Het handwerkclubje. De jeugdoperette. De gewone operette. Vliegeren. De speeltuin. Figuurzagen. De bootjesclub.' Daarna zweeg ze weer. Ik voelde me ongemakkelijk. Haar gerimpelde gezicht had geen enkele emotie verraden. Haar stem, traag als een knarsend wagenwiel op een gegroefd zandpad, had langdurig halt gehouden bij elke punt en er was van deze stiltes een vreemde dreiging uitgegaan. Hier was, voelde je, iemand aan het woord die iedere cent te voorschijn had moeten wringen uit de dweilen waarmee ze over de marmeren grondjes van de rijkdom had gezwabberd. Ik wist niet hoe ik op het mini-epos moest reageren. Toegeven aan de even opkomende neiging tot lachen, zou ongepast zijn geweest.

Een andere belangwekkende uitspraak van Waghto was: 'Zoals het zit, zit het.' Het was haar motto en ze bezigde het te pas en te onpas. Ik kon er weinig tegenin brengen. Soms draaide ze de zinsdelen om: 'Het zit, zoals het zit.' Of ze maakte de zin niet af: 'Het zit...' 'Zoals het zit?' vulde ik dan aan. Een enkele keer speelde ze met het werkwoord en nam ze voor de afwisseling 'gaan' in plaats van 'zitten.' 'Het gaat, zoals het gaat.' Het kwam op hetzelfde neer. Van alle dooddoeners die ik ooit had gehoord, leek me dit weliswaar een van de stomste, maar dat heb ik haar nooit nagedragen. Ze was met steun van dit gezegde negenentachtig jaar geworden. Het had haar de kracht gegeven tal van

vernederingsen en langdurige perioden van armoe, tegenspoed en keihard zwoegen te doorstaan, dus zo stom als ik dacht kon het niet zijn. Ik begon het gezegde zelfs te beschouwen als een kostbare wijsheid, in die mate dat ik het naderhand heb laten inbranden op een bord.

Waghto had zich inderdaad door veel tegenspoed heen geslagen. Soms vroeg ik ernaar en dan kwam dat 'Bij de pakken neerzitten, wat had het voor zin?' op de proppen. Had Waghto ooit naakt op een pony door de branding gegaloppeerd bij ondergaande zon? Lag ze ooit neergevlijd op een chaise longue, losjes toegedekt met satijn? Het lijkt me niet waarschijnlijk. Toch hoorde je haar nooit mopperen over haar verleden als werkvrouw. Als ze erover sprak, klonken er waardigheid en een zekere onkreukbare trots in haar stem door. Ze stelde er een eer in dat ze bijna twintig jaar bij één familie had gediend. 'Ik zag de kinderen naar school gaan, ik zag ze trouwen ook.' Er waren ook wapenfeiten, momenten dat ze voor zichzelf was opgekomen, zoals de keer dat een dame uit een upper-ten-buurt haar naar een onderaardse keuken had gebracht die was afgeladen met verschimmelde afwas. De dame had haar bevolen de afwas te doen met één dopje soda. 'Toen heb ik 'r gezegd, mevrouw, één dopje soda? Dát gaat niet. Ik heb me omgedraaid en ben zo het huis uitgelopen.' Een ander wapenfeit: ze had bij een familie het grondje gedweild waarna de heer des huizes was uitgegleden over de mat. Hij had haar een schrobbering gegeven en daarop had ze de volgende week een doos draadnagels meegenomen om de mat vast te spijkeren. Ze keek erop terug als misschien haar beste grap.

Maar hoe je het ook bekeek, een vrolijk leven was het nou ook weer niet.

In De Pruijn gedroeg Waghto zich uiterst beleefd en correct, maar ze meed grote groepen en samenscholingen in de recreatiezalen vanwege het geroddel, de haat en nijd, en het egoïsme

van de mensen. Ze woonde al haast twintig jaar in De Wingerd en de meeste burens die ze had gekend, waren dood. Ze onderhield contact met enkele andere eenlingen en beperkte zich tot puzzelen, tv kijken of dutten, onder het genot van een zak dop-pinda's.

Sentimenteel aangelegd was ze niet. Ze hechtte aan een onafhankelijke positie, om zo haar eigen gang te kunnen gaan. Ze was reeds veertig jaar weduwnaar en het graf van haar man was allang geruimd. Haar kinderen waren dol op hun moeder geloof ik, althans, ze lieten haar niet in de steek, maar van haar kant was ze niet overdreven met haar kroost begaan. De eerste generatie was nu rond de zeventig. Op haar dochters uitte ze meermalen kritiek. De een had geen humor, de ander was ijdel, de derde net een plaat die blijft hangen, de vierde verbouwde haar badkamer op voor Waghto ondoorzichtige, overdreven prijzige wijze. Tot politieke uitspraken liet ze zich niet verleiden. Ze wekte de indruk zich altijd zo afzijdig mogelijk van politieke en religieuze kwesties te hebben gehouden, uit angst de klappen op te vangen. De geschiedenis was totaal langs haar heen gegaan omdat ze gefixeerd was op het overleven van zichzelf en haar huisgezin. Ze was een van de weinige bejaarden die ik gekend heb die volmaakt tevreden waren met hun AOW-inkomen. In financieel opzicht had ze het nooit gemakkelijk gehad.

Als Waghto herinneringen ophaalde, leek het of haar wereld niet door mensen bevolkt was geweest, maar door menselijke opwindmachientjes die elkaar het leven zuur probeerden te maken, zoals het controleurtje van de Sociale Dienst die haar op menig adres op zwartwerken had betrappt, de bitse voorvrouw, het politieagentje, de boze mevrouw, of een perfide jodinnetje. Deze poppetjes spanden samen of oefenden een bepaalde functie uit, zoals de elektrisijn, het brandweermannetje, het reparateurje van de douche, het loodgieterje en, in het heden, het hulpje. Net als bij sommige soorten speelgoed waren deze wezens onveranderbaar, niet goed en niet slecht. Een karakter

hadden ze niet. Er werd hun slechts een eendimensionale rol toegedicht, een mannetje of een vrouwtje in een pak dat bij een rol paste, die met elkaar in kluwens over de aarde rolden onder een amorfe, immer aanwezige dreiging door hogere machten te worden vermorzeld.

Aan donkere hoeken had Waghto een hekel. Expert bij uitstek, stelde ze zich op het standpunt dat het schoonhouden van de vloer onder en achter de meubels minstens zo belangrijk, zo niet nog belangrijker is dan het zuigen van de looppaden en de open vlaktes. Alles in het hok ging dus van zijn plaats, en wanneer ik haar berispte vanwege pindaschillen of stukken knolraap (haar lievelingsgroente) die ik in de directe omgeving van haar stoel vond, grinnikte ze tevreden: 'Hèhèhè.' Ze was, dat moet ik toegeven, een beetje een puntje op de i.

Ook het uitkloppen van de kleedjes stond hoog op de agenda. Enkele van de kleedjes had ze zelf gefabriceerd. Monsterlijke gevallen waren het, weerzinwekkend ook om aan te pakken, van plukkerige, langharige wol in schelle kleurencombinaties die niet overeenstemden met mijn gevoel voor schoonheid. Desalniettemin respecteerde ik deze uitingen van creativiteit. Ik denk dat ze ontstaan waren op het handwerkclubje. In de tijd dat ik haar kende, breide noch haakte Waghto, omdat ze het allemaal niet meer zo scherp kon zien. De hobby's die ze nog wel beoefende, waren puzzelen en het lezen van in extra groot lettertype gedrukte streekromans uit de bibliotheek van De Wingerd. Met een stevige loep ging dat nog wel. Ik heb weleens zo'n streekroman opengeslagen. Ze ogen onschuldig maar achter een kaft met geaquarelleerde boerderij en een titel als *Irenes tweede jeugd* gaan dikwijls expliciet pornografische scènes schuil. Zelf bezat Waghto slechts één boek, *De zwarte non*. We kwamen het tegen bij het opruimen van het dak van de gangkast. Er stond daar onder meer een kartonnen doos. Staande op de huishoudtrap bekeek ik de inhoud en rapporteerde aan Waghto, die aan

de voet van de ladder stond en bezorgd omhoogkeek. Donkere hoeken kunnen best eng zijn. Behalve *De zwarte non* trof ik in de doos, die verder was gevuld met afgedankte karaffen, vazen en andere rotzooi, nog een aantal van haar textiele werkvormen aan.

Het handwerken, merk ik op in het algemeen, is een wereld op zichzelf. Net als in bijvoorbeeld de schilderkunst wisselen de modes elkaar snel af. Elk seizoen brengt een nieuwe rage, die door de damesbladen uitgebreid voor het voetlicht wordt gebracht. De leden van de naaiclubs storten zich vol enthousiasme op het weven van lappendekens of het stikken van bloemmotieven op kleine kussens. Al naar gelang de mode het voorschrijft, kantklossen, batikken, borduren of haken ze een bepaald soort bedovertrekken. Soms zijn er buitenlandse invloeden te bespeuren. Er bestaat zelfs een tijdschrift *Handwerken zonder grenzen*, ik ken een vrouw die erop geabonneerd is. Wanneer je dingen terugziet die jaren geleden en vogue waren, word je weleens bekropen door twijfel of zelfs gêne. Wat eens geweldig leek, heeft niet standgehouden en je vraagt je af: hoe konden we erin geloven. Dit gold naar mijn smaak in sterke mate voor de gebreide soortement sokken die over een paar jeneverkruiken geschoven waren, als behoeften ze isolatie. Sommige van de wollen hulzen waren felgestreept als voetbalsokken, andere waren effen, en terwijl ik met een houten smoel de kruiken een voor een ophield om ze aan mijn werkgeefster te laten zien, sloeg iets van mijn voorbehoud ten aanzien van de eeuwigheidswaarde van deze geknoopte jeneverwarmers met lullig lusje op de top over op haar en gelastte ze me om de doos restanten op de keukentafel te zetten. Ze zuchtte, graaide rond, bekeek de dingen en mompelde: 'Wat kan een mens een troep hebben. Ik weet niet waar ik ermee heen moet.' Ik hield me slechthorend. 'Vazen... Ik heb al vazen zat.' Ze tilde een vaas van dik glas met ribbelprofiel op. 'Hij is nog goed,' prees ze het wangedrocht aan. Met een knik beaamde ik dat de vaas zich in

een prima conditie bevond maar ik bleef afstand houden. Voor je het weet schepen de mensen je met de grootste troep op. Waghto, die de vaas met een zucht had teruggezet, leurde nu met een karaf: 'Zie je, er mankeert niets aan,' en daarna met een sierjeneverfles: 'Een mooie fles.' 'Een hele mooie fles.' 'Zonde om weg te doen.' 'Ik kan het allemaal ook weer bovenop de kast zetten,' suggereerde ik, 'daar ben ik makkelijk in.' Handenwringend draalde ze rond de keukentafel, zonder me rechtstreeks te durven vragen of ik haar overbodig glaswerk (plus een Duitse veldfles gemaakt van boomschors met op de dop *Deutsches Erzeugnis*, borrelnootbakjes, twee gegolfde asbakken uit de jaren zeventig, hardoranje en lila, van het type dat Wim T. Schippers in zijn collages verwerkte, en een gestileerde gietijzeren boom met dunne metalen bladeren als schubben waar de verf van had losgelaten) wilde overnemen. Ze wist dat ik wist dat dat haar wens was, en uit mijn reactie kon ze afleiden dat ik wist dat zij moest weten dat ik haar spullen niet wilde omdat ze niet pasten bij mijn huisstijl. We voelden elkaar aan, bedoel ik. Ten slotte wapperde ze met *De zwarte non*. Ze stak de lof-trompet over dit op ware gebeurtenissen gebaseerde boek dat zou handelen over de lotgevallen van een uit een helleklooster ontsnapte Amerikaanse non. Ongeduldig geworden door het tijdrovende gehannes – de doos in zijn geheel in de container bij de wasmachines in de kelders van De Pruim kieperen zou een handeling van circa drie minuten zijn geweest – dacht ik: wat kan mij het rukken, en accepteerde *De zwarte non*. Het is een kwestie van geven en nemen. Terwijl ik in de kille betonnen kelder met eenzaam draaiende wasmachines en een enkele achtergelaten sok de doos in de container leegschudde en een laatste blik op de flessenwarmers wierp, nam ik snel drie trekjes van een voorgerolde sigaret. Ik sprintte de trappen weer op, terug naar boven voor de laatste twintig minuten: de badkamer, het keukengrondje en het terughangen van de vitrages. Waghto kon een slavendrijver zijn, maar ik vatte het op als een uitdaging

op het sportieve vlak. *De zwarte non* heb ik trouwens nooit gelezen en ligt te ontbinden in mijn fietsenstalling.

Om de zoveel tijd moest de koelkast maar weer eens een grote beurt hebben. Eigenlijk zag ze daar tegenop, de hele procedure maakte haar nogal zenuwachtig. ‘Maar wat moet, dat moet.’ De avond tevoren trok ze de stekker eruit en zette ze de inhoud op het aanrecht. De ijsafzettingen waren evenwel nog niet volledig gesmolten als ik de volgende ochtend aantrad. Met pannen kokend water en een schroevendraaier probeerde ik het proces te versnellen. Ondertussen schuifelde Waghto gejaagd door de kamer, constant op de klok kijkend en me tot spoed en voorzichtigheid met het scherpe gereedschap manend. Pas als om kwart voor twaalf de laatste ijsplinters waren opgeveegd en de spullen teruggezet konden worden, kalmeerde ze.

Voor het overige was ze de rust zelve en liet ze zich door niets, hoe schokkend ook, van de wijs brengen. Om half tien, ik was die ochtend aan het ramen lappen, meldde de nieuwsdienst van Radio Noord-Holland de vondst van een paar afgehakte handen in het water van de Geldersekaade. Ik fronste mijn wenkbrauwen, maar Waghto ging onverstoort door met het afstoffen van de buffetkast. Om tien uur spoelden er een been en twee voeten aan op de Groenburgwal. Ook dit bericht maakte geen reactie los bij de hijgende, voorovergebogen gestalte. Om half elf werd er een koffer opgedregd uit de Zwanenburgwal. De koffer bevatte een hoofd, twee armen en een been. Ze gaf geen sjoege, ook niet tijdens het koffiedrinken. Om elf uur ten slotte dook de romp op in de Amstel. Waghto, onderweg richting keuken om een knolraap voor de avondmaaltijd in stukken te hakken, bevroor in haar loophouding. Ze luisterde als een jachthond die een geur opsnuift. Toen de nieuwslezer was uitgesproken, lachte ze kort en schor: ‘Ze zagen mekaar gewoon doormidden.’

10.45 uur, zomaar een duffe ochtend: Waghto in de haardstoel en ik op de bank aan de overzijde van de lage, ronde tafel, een

zwaar geval dat zich niet gemakkelijk liet verplaatsen. Zonder een woord te wisselen zaten we te pauzeren toen plotseling een horde glazenwassers De Pruim bestormde, als namen ze een vestingwal. De werklieden maakten geen gebruik van ladders of bootsmanstoelen maar klauterden van het ene balkon naar het andere met een behendigheid en vaart die lange ervaring en pure doodsverachting verrieden. In mijn werk heb ik regelmatig met glazenwassers te maken gehad. Het zijn vaak desperado's die weinig waarde aan het leven hechten of misschien wel niet al te goochem zijn. Ik heb eens met de weduwe van een glazenwasser gesproken die me vertelde dat wijlen haar man tweeëntwintig keer gevallen was. Zware kneuzingen en hersenschuddingen, botbreuken en twee schedelbasisfracturen hadden hem er in weerwil van haar smeekbeden niet van kunnen weerhouden zijn oude stiel telkens weer op te pakken. Wonderlijk genoeg was hij een natuurlijke dood gestorven. Je hoort wel meer van figuren die bereid zijn zich keer op keer aan onverantwoorde risico's bloot te stellen om een bepaald doel te bereiken, bijvoorbeeld het beklimmen van een berg of het maken van een baanbrekend kunstwerk. Met deze gedachten in het hoofd volgde ik de verrichtingen van de glazenwassers toen ik een paar handen de reling van Waghto's balkon zag vastgrijpen, even later gevolgd door de rest van het lichaam van een jonge sterke vent met gevangenistronie. Balancerend op een uitstekende richel lapte hij bliksemsnel de ramen, grijnsde, zwaaide even naar ons en sprong vervolgens over naar een volgend balkon. 'Zo,' zei ik goedkeurend, 'dat deed-ie vlot.' 'Vlot wel,' mompelde Waghto ontstemd, 'maar even het houtwerk meenemen, dat deed-ie niet.' Vervolgens stuurde ze mij erop uit om met een natte lap de kozijnen aan de buitenkant af te nemen voorzover het bereik van mijn armen dat toeliet. Het blijft eigenaardig bij types als Waghto dat ze officieel nauwelijks iets kunnen zien, maar dat waar het huishoudelijke aangelegenheden betreft, niets aan hun aandacht ontsnapt. Hun onmetelijke ervaring, gecombi-

neerd met iets dat ik bij gebrek aan beter als instinct benoem, compenseert de achteruitgang van het gezichtsvermogen. Ze kennen het vuil.

Om twaalf uur, als ik klaar was in De Pruim, rustte ik een halfuur uit in het A-bos, aan de oever van de Nieuwe Meer, alvorens terug te rijden naar de stad en de Kunstacademie. Mijn favoriete weersgesteldheid in het bos was mist. Er waren dan weinig wandelaars, de takken van de bomen en de struiken dropen van het vocht, en de meerkoeten waagden zich ver van hun natuurlijke domein en graasden in grote troepen dieper landinwaarts gelegen grasheuvels af als donkere, tweepotige kakkerlakken. De mist beperkte het zicht maar leek het geluid te versterken en te verlengen, alsof de trillingen werden vastgehouden in de laaghangende nevel. Als er een vliegtuig overkwam, was het gelulder nog oorverdovender dan normaal en in paniek renden en fladderden de koeten terug naar het water om er halsoverkop in te springen. Alsof het daar stiller was.

Toen ik weer eens een hele ochtend trappen had moeten lopen omdat de lift bezet was door de huismeester die de inboedel van een gestorven bewoner versleepte, vroeg ik aan Waghto of het grote verloop in De Wingerd haar nooit zorgen baarde. Ik zou er nerveus van worden als mijn burens bleven overlijden. Maar Waghto begreep die onrust niet. 'Ja, dat heb je dan zo hè, dan gaat er weer een weg.' 'Weg? Dood zult u bedoelen. Toch zie ik nooit gezeul met kisten.' 'Nee, je merkt er niets van hè, de meesten gaan weg van een crematorium.' Op veteranentoon: 'Je went eraan hè, het kan iedere dag gebeuren, dan gaat er weer iemand weg. Het is per slot een bejaardenhuis, niet?' Daar had ze natuurlijk gelijk in.

Wat Waghto wel angst inboezemde, was het vooruitzicht van een verpleegtehuis. Een van haar kennissen uit De Pruim was zo ongelukkig geweest om op eigen initiatief naar een verpleeginstelling te verhuizen. De vrouw had nu spijt maar kon niet

meer terug, een lastige situatie. Waghto had haar vriendin een bezoek gebracht, in feite een afscheidsbezoek: ze konden beiden zo slecht uit de voeten dat even bij elkaar binnenwippen er niet meer inzat. Het verpleegtehuis had Waghto bepaald niet opgevrolijkt. Ze had haar vriendin aangetroffen in een donker hol waar geen twee rollators tegelijk in pasten. Tijdens de koffie beschreef ze de visite, op haar eigen wijze, zonder geuren en kleuren, maar in haar stem klonk huiver door. Geen eigen keuken, eten op zaal, een ziekenhuissfeer, onverschillig personeel en huilende mensen. Ze zette de kop en schotel op de salontafel en bleef in voorovergebogen houding steken in haar stoel. 'Zoals hier, ben je ook alleen, 's avonds vooral,' sprak ze rustig, niet klagerig. 'Maar als je gaat zitten, heb je een ruimte om in te kijken.' Ze spiedde van links naar rechts en gebaarde met haar oude handen om de omgeving van de flat erbij te betrekken. 'Maar daar. In zo'n kleine ruimte.' Een zinnetje als een duistere close-up van een stuk woelige zee. 'Oah! Ver-schrik-ke-lijk!'

Hoewel het beste eraf was, bleef Waghto met haar absurde optimisme een onverzettelijke kracht uitstralen, en ik geloofde dat ze onsterfelijk was. Maar dat is, zoals bekend, uiteindelijk niemand. Waghto klaagde over druk op de ogen en had steeds meer moeite met bukkend werk. Om half vier 's nachts scharrelde ze nog rond in haar woning vanwege slaapproblemen en kramp in haar benen. Het gehoor ging wel, maar het zicht was ronduit abominabel. Ze was snel buiten adem en kwam niet veel meer op straat. Ze zag echter ook lichtpunten. 'Ik ruik nog goed,' beweerde ze en tilde haar hoofd iets omhoog zodat ik de neusgaten, waarvan het ene tweemaal zo langgerekt was als het andere, kon bewonderen. 'Ze zeggen wel: die ruikt alles, net een speurhond.' En dan die ongebroken discipline. Ik mag graag een stukje inzet zien, maar we hoeven er natuurlijk niet dood bij neer te vallen, daar heeft niemand wat aan. Ik had dat in haar geval zeker niet. Dus als ik haar zwetend en hijgend

in wankle winkelhaakhouding bezig zag, zei ik weleens: ‘Ga in jezusnaam even zitten. Ik stof de rest wel af. U hangt af als een koeiestaart.’

Er waren ook perioden van opbloei. Dan werd er gelogeerd bij dochters, deelgenomen aan de paasbingo, en volop gepuzzeld: zes-sterren-woordzoekraadsels, dat wil zeggen eenvoudige opgaven, waarbij zeer veel pinda’s werden gedopt.

Woensdagochtend. Terug van de Aldi viste ik de boodschappen uit de versleten boodschappentas en zette ze op de keukentafel. Terwijl ik op de bodem van de tas naar de oude portemonnee zocht, waggelde Waghto nieuwsgierig in mijn richting en vroeg zonder enige intonatie: ‘En, heb je alles gekregen?’ Ik kende hem al. ‘Nee. Helaas heb ik mijn hand op een drietal lege plekken moeten slaan. Geen Bonini, de andere dames zijn ons voor geweest deze week. De bussen sperziebonen waren op en er lag nog maar één knolraap en die was verschimmeld.’ Ze keek teleurgesteld vanwege de gemiste producten, maar hernam zich. ‘En de rest?’ drong ze aan, ‘heb je de rest gekregen?’ ‘Ja, de rest leg ik in de koelkast.’ ‘Dus je hebt de rest gekregen?’ vroeg ze geniepig en pakte de knip met het wisselgeld op. ‘Ja.’ ‘Ha! Je hoefde niet te betalen? Ze hebben het je gegeven? Dan heb ik al m’n centen nog!’ Na de onthulling van de clou liep ze grinnikend terug naar haar stoel en telde het geld na. ‘Hij heeft het gekregen, hèhèhè.’ Ze vond deze grap zelf zo geslaagd dat ze hem uitentreuren herhaalde. Om geen spelbreker te zijn, gedroeg ik me alsof ze me flink in het ootje had genomen. Had ik toen al aan dementie moeten denken? Mijn oog was toentertijd nog onvoldoende ontwikkeld voor dat verschijnsel en ik meende dat ze zichzelf herhaalde omdat ze het zo’n goeie bak vond en genoot van ons komediespel rondom de keukentafel. Ik dronk een kopje pikzwarte thee en maakte me gereed om te gaan afstoffen. We doen allemaal weleens gek.

Vanuit het bos schoof een wand van sluiereggen langzaam

naar ons toe. Het was herfst. In de zomer had Waghto haar negentigste verjaardag gevierd. In plaats van nieuwe vloerbedekking, het cadeau waarop ze had gehoopt, hadden haar kinderen haar op een nieuwe keukentafel met stoelen getrakteerd. Veel allure had de combinatie niet. ‘Maar ja, wat doe je eraan?’ mopperde ze gelaten en vermoeid. ‘Het zit...’ ‘Zoals het zit?’ Of het deze teleurstelling was of iets anders, ik zou het niet kunnen duiden, maar ze geloofde het verder wel, geloof ik. Ze stond uitgeblust voor het raam naast de balkondeur naar de regen te kijken, stofdoek in de hand. ‘Je wordt er tureluurs van,’ zuchtte ze, niet zozeer tegen mij, want ik was de kleedjes aan het uitkloppen op de galerij, meer voor zich uit. ‘Opzij, mevrouw, aan de kant,’ riep ik gejaagd en stormde met haar kleedjes in mijn armen richting balkondeur.

Het kloppen zit me in het bloed. Lopers, leggers, matten, vloer- en tafelkleden, ook de grote formaten, ik sla ze tot gort tegen de balkonreling, ransel ze tegen de muur en maak knallen met ze, scherp als zweepslagen, die tot ver in de omtrek te horen zijn, met echo’s erachteraan. Bij het kloppen speelt de windrichting een belangrijke rol. Het lijkt wat dat betreft enigszins op surfen. Persoonlijk klop ik het liefst met een ferme zijwind. De condities aan de galerijkant, die op het noorden lag, waren op dit moment niet optimaal. De wind kon vreemd dwarrelen tussen de flatgebouwen, er was geen peil op te trekken en daarom zocht ik mijn geluk aan de zuidzijde, anders gezegd (een slechte typering op deze dag) de zonzijde. Waghto stapte verdoofd opzij en keek me na. In het begin klopte ze zelf nog weleens een kleed uit, maar dat was een herinnering uit een ver verleden geworden.

Ondertussen had ik zo mijn eigen tegenslagen. Op de Academie voelde ik me als een kat in een vreemd pakhuis. Halverwege het tweede jaar was ik weggegaan omdat ik het niet rooide. Het werk bij Waghto en nog vijf oude dames combineerde ik

met andere knullige baantjes en zo verdiende ik net genoeg. Ik voelde me mislukt. In de eenzaamheid van Waghto's badkamer was de confrontatie met mijn geestelijke problemen het sterkst. De badkamer van Waghto liet zich het best omschrijven als overvol. Als stamoudste van vijf generaties kreeg Waghto jaar in jaar uit armenvol toiletartikelen cadeau. Op moederdag, haar verjaardag, met sinterklaas en Kerstmis, en misschien zelfs met Pasen. De voorraden hadden zich tot in de slaapkamer opgehoopt. Een groot aantal van de aromatische lotions, haarlakken, eau de toilettes, shampoos, zalfjes, stukken welriekende zeep en badsponzen, crèmes, schuimen en poeders, lag in het originele cadeaupapier en met opschriften als *Van Sjors en Erna* achteloos bijeen in een wasmand. De linten met sierlijke strikken waren nooit ontknoopt geweest. Ik sloot het toiletdeksel, dat bekleed was met roze kunstbont, om er de rotzooi van het planchet en de wastafel op uit te stallen en schopte geroutineerd het bruin-en-beige badkamerkleedje de gang op om daar de rest op te dumpen. Je hebt natuurlijk wel een beetje ruimte nodig. Een slok schuurmiddel in de wastafel mikken, schuur spons eroverheen, de spiegel een aai geven, sopje over de stellage voor tandenborstel en beker, washandhouder en handdoekhanger, alle losse zaken natmaken, afspoelen, drogen, eventueel opwrijven en weer terugzetten waar het vandaan kwam, en ten slotte, de finale, het dweilen: dit hele ritueel, noem het Zen, leidt uiteindelijk tot glim. Het porselein en de tegels gaan fonkelen, en dat is een aardig gezicht. Halverwege de exercitie viel mijn oog op de gestalte van Waghto. Haar benen vormden een ruit, nauwkeuriger een uit het lood geslagen zeshoek, waarvan de bovenste helft bedekt was met de zwarte rok. Voorovergebogen en hijgend, een stofdoek in de hand, liep ze langzaam in de richting van de balkondeur. 'Jeroen Krabbé heeft griep,' meldde het nieuwsbulletin van Radio Noord-Holland. Daarna werd er een plaat gedraaid, een veertig jaar oud Russisch operettelied. Waghto was haar hele leven een fervent operetteliefhebster

geweest, ze had zelfs in verscheidene koorverenigingen meegezongen. Plotseling herkende ze het lied en in plaats van de stofdoek uit te slaan, liet ze zich in haar stoel vallen. Om het hoekje van de deur van de badkamer zag ik haar zitten, als een vermoeide oude vogel op zijn nest.

Russische producten zijn of heel goed of heel slecht. Schakers uit dat land zijn welhaast onverslaanbaar maar spoorwegaandelers uit die contreien zijn weer volkomen waardeloos. Het is een land van uitersten. Dat geldt weliswaar voor ieder land, maar Ruslands uitersten liggen wel erg ver uit elkaar. Het operette-lied, dat lang duurde, leek zich vooral te concentreren op de schaduwzijden van het Rus-zijn. Een diepe bas, ondersteund door hobo's, violen en een enkele balalaika, bracht een klaaglijk lied voort dat gedachten opriep aan onappetijtelijke grasvlaktes met aardhopen, vrouwen met roodgekleurde gezichten alsof ze de bof hebben en bedelende bejaarden die, gehuld in afgedragen colberts met tal van oorlogsdecoraties, een paar appeltjes proberen te verkopen. Napoleontische veldslagen, tsaars en tsarina's, ten strijde trekkende of hongerende massa's, augurken, uraniummijnen en andere werkkampen, steden met namen als Novosibirsk, wodka als betaalmiddel, moeders en kinderen die verkommeren in een zelfgegraven ondiepte in het land – de steppebas bezong het allemaal. En Waghto ging er geheel in op. Met de ellebogen op haar knieën, de voeten in sloffen met bontkraagje slap neerwaarts bungelend, rustte ze uit en steunde nu en dan: 'O, wat een mooi lied was dat toch...' Met een vernauwend bewustzijn hervatte ik mijn werkzaamheden. Uit de radio ontsprongen onzichtbare tentakels die steeds langer groeiden, langs de muren gleden, dieper de woning in, tot aan de badkamer aan toe. Ik was juist bezig een uit losse plastic plankjes en bakjes bestaand ophangverzamelrek voor allerlei toiletartikelen zoals kammen, Kukident, aspirine, oorstaafjes, veiligheidsspelden, watten en bussen talk uit elkaar te halen toen de tentakels me grepen. Ze omsnoerden eerst mijn middel en

persten zich van daaruit verder omhoog. In de spiegel zag ik nog net hoe ik rood aanliep. Mijn gezicht verkrampte, ik kreeg nauwelijks adem meer en verloor mijn evenwicht. Het rek kletterde op de vloer en in mijn val sleepte ik van alles mee. Daar lag ik tussen de pakken incontinentiemateriaal en waspoeder. Versuft kroop ik naar de deuropening en keek de woonkamer in. Waghto ging gelukkig zo in het lied op dat ze niets had gemerkt. Ze zat nog in dezelfde houding, de stofdoek doelloos in de handen. ‘O, wat een prachtig lied...’

Maar waar ik nog de hoop kon koesteren dat mijn ongemakken van voorbijgaande aard zouden blijken, bij Waghto lag dat anders. Waghto bluste langzaam uit. Ze ging niet meer zoals ze wilde. Gelaten keek ze toe als ik weer eens een slagveld in haar woonkamer aanrichtte. Ze beperkte zich tot puzzelen, thee zetten, dutten en vreemde opmerkingen maken waar ze zelf smakelijk om moest lachen, zoals bij de uitroep ‘Hoe linker, hoe flinker!’ als ze met de rechter- de linkerhand had gekrabd. Als ik haar terechtwees vanwege borrelnoten rondom de poten van haar stoel of meer in het algemeen over haar vuilmakerij klaagde, glimlachte ze. ‘De volgende week een beetje beter opletten hè?’ schreeuwde ik in haar oor. Dat vond ze heerlijk. We waren een rustpunt in elkaars leven, zij althans wel in het mijne.

Ik ontmoette twee van haar dochters en maakte me razend populair door de kunstkerstboom uit de box in de kelders van De Pruijm op te diepen en daar later weer te verstoppen. Dochters, heb ik vaak geobserveerd, eisen veel aandacht van de hulp van hun moeder op, zeker als het om een knappe mannelijke hulp gaat die ook nog eens buitengewoon aardig en lief is. Ze werven om je. En ze proberen je mee te krijgen in hoe ze hun oude moeder behandelen, namelijk als een klein kind. Het wonderlijke is dat die zich ook prompt als zodanig gaat gedragen. Mensen die als ik alleen met ze was, normaal of redelijk normaal functione-

rende en helder of tamelijk helder nadenkende wezens waren, heb ik in achterlijke, onzin uitkramende kleuters zien veranderen zodra een dochter het huis betrad. Van die twee dochters had de oudste een beetje een hoge rug en een zorgelijk gezicht. Ze leek erg op haar moeder, zij het dat ze een stuk dikker was. De andere, die na de oorlog jaren in Duitsland had gewoond, was een stuk mooier. Geduld en mildheid waren niet haar sterkste kanten. 'Hè mama, wat zit u toch steeds te zeuren,' snauwde ze tegen haar moeder die onderuitgezakt in haar stoel lag en vanuit die positie schijnbaar in het wilde weg de vraag had gesteld of haar dochter soms hoogtevrees had. De dochter wendde zich tot mij en zette een boom op over Duitse aangelegenheden. 'Ik zeg: heb je soms hoogtevrees?' herhaalde Waghto op luide toon vanaf de zijlijn. 'Wel allemachtig mama! Wat hébt u?' 'Ik zeg: heb je soms hóogtevrees?' De dochter gebaarde wanhopig in mijn richting. 'Wát nou hoogtevrees?' 'Dat je de kopjes maar half hebt volgeschonken,' verklaarde Waghto en barstte in schor geschater uit waarbij haar losgeslagen permanent als grijs wier langs de leuning van de stoel golfde. Later nam de dochter me apart. 'Ze gaat erg achteruit,' sprak ze dreigend, 'als het zo door gaat, zal ze naar een verpleegtehuis moeten, of ze het nou wil of niet.' 'Ze gaat juist steeds beter ruiken,' bracht ik ertegenin. De Duitse Waghto keek me sceptisch aan. Ik bouwde mijn verdediging verder uit. 'Uw moeder en ik vormen een team. Met haar neus en wilskracht, en mijn stofzuigend vermogen, is er een stabiele toestand ontstaan. Ik denk dat we deze voorlopig in stand kunnen houden.' Er lukraak op loslullen is altijd een zwakte van me geweest. De enige wie ik een rad voor ogen draaide, was ikzelf.

Om een lang verhaal kort te maken: tijdens het stofzuigen kreeg ik een grote pleister op een van Waghto's benen in het vizier. 'Er zit vocht in,' zei Waghto. 'Er zit geen vlees genoeg meer op, je kan het bot zien.' De dochter uit Lelystad, de derde, had haar

moeder haar nieuw verbouwde badkamer willen showen. Tijdens de rondleiding had Waghto zich aan een scherpe richel van de metalen badkuip gestoten. Tweemaal daags werd het been door meisjes van de wijkverpleging ingezwachteld. Nu kon ze ook in haar eigen huis bijna niet meer lopen.

Terwijl ze met het verbonden been op een met een kussen comfortabel gemaakte bijzettafel rustte, sneed ik haar knolraap in stukken. Ze leek de verandering gelaten te ondergaan en maakte een goedmoedige indruk. Misschien was ze af en toe wel somber, maar dan hield ze dat goed verborgen, ik weet het niet. Behalve een partij woordzoekraadsels kwam er niet veel meer uit haar vingers. Ze trok zich terug en liet zich de verzorging door de zusters en haar dochters glimlachend welgevallen. Het been was een gebed zonder end. We waren in een periode verzeild geraakt waarin niets gebeurde, een windstilte. Ik draafde ondertussen van hot naar her door De Pruim voor allerlei klusjes die ze voorheen zelf deed, zoals bibliotheekboeken retourneren, wassen draaien in de kelder en berichten doorgeven aan buurvrouwen. In de gangen, in de lift en bij de droger ontmoette ik vele bewoners, zodat de woensdagochtend een dynamisch en open karakter kreeg, voor mij althans. Actie!

Het toeval wil dat ik dit verslag schrijf rond de dag van Hemelvaart, juist de tijd van het jaar waarop het met Waghto definitief misging. Je kunt je afvragen of toeval bestaat of dat alles is voorbeschikt. Met mijn cliënten discussieerde ik daar regelmatig over, al vind ik het in mijn hart een vraag die maar beter aan de geleerden overgelaten kan worden. In ieder geval, het was, toen het misging, ook Hemelvaart.

Ik zat net even te niksen toen de telefoon ging. Op terneer geslagen maar toch manmoedige toon berichtte Waghto's oudste dochter dat ik me de volgende woensdag niet hoefde te melden in De Pruim aangezien Waghto na een val naar het ziekenhuis was overgebracht. Verlamd en nauwelijks bij bewustzijn vocht

ze voor haar leven. Wat er waarschijnlijk was gebeurd, vertelde ze, was dat Waghto, die een televisie zonder afstandsbediening bezat, op de drukbevaren route tussen tv en stoel ten val was gekomen en een beroerte had gehad. Of andersom. Daarbovenop had ze een arm gebroken en diverse kneuzingen opgelopen. Een onaangeroerde warme maaltijd duidde op het tijdstip van de val. De hele nacht had ze, meer dood dan levend, op de vloer gelegen. Alle dure beloftes ten spijt had ze het alarmpie weer eens niet om gehad. De dochter had haar bij toeval de volgende morgen gevonden. ‘Dat ze maar snel uit haar lijden verlost mag zijn,’ zei ze, ‘want als ze er al overheen komt, waarvan de dokters zeggen dat de kans klein is, dan zal ze naar een verpleegtehuis moeten, en je weet, iedereen weet, jij ook, dat zei ze altijd, tegen iedereen, dat ze dat nooit wilde. Dat kunnen we haar niet aandoen.’ Ik wist niet wat te zeggen. Mijn gedachten waren te zeer verward en daarom zei ik, voor ik ophing: ‘Ik weet niet wat ik moet zeggen.’ Lekker, volgende woensdag vrij, was mijn eerste gedachte. Ik ging naar de wc en toen ik ging zitten, barstte ik in snikken uit. Want ofschoon Waghto nog leefde, voelde ik aan mijn water dat het afgelopen was, en deze tweede gedachte vervulde me met smart en hevige melancholie. Als ze maar geen pijn had.

‘Kijk mama, hier is Bonne, uw hulp!’ tetterde de oudste dochter in het oor van haar moeder. Waghto, middels neusslangen en infusen aan allerlei apparatuur gekoppeld, lag roerloos onder een groene deken. Als ze rechtop stond was ze al niet veel, maar in deze positie bleef er helemaal niets van haar over. Het ziekenhuisbed leek buitensporig groot. Ze kon me niet zien en was te zwak om zich verstaanbaar te maken. Via de tolk vond een kort gesprek plaats tussen de cliënt en haar hulpie. ‘Uw hulp, u weet wel!’ herhaalde de dochter, die op een kruk naast het hoofdkussen zat. ‘Lief dat hij gekomen is, vindt u niet?’ Waghto herkende me. ‘Hallo mevrouw, ik ben het, Bonne, uw hulp!’ schreeuwde